

УДК 81'373.612.2:811.111'42

Кравченко В. Л.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ МЕТАФОР ІЗ КОНЦЕПТОМ «ЄВРОПА» В АНГЛОМОВНОМУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття продовжує цикл публікацій автора із проблем дискурс-аналізу та концептуального аналізу сучасного політично-англомовного дискурсу. У вказаній статті розглянуто особливості мови політики у когнітивно-дискурсивному аспекті, у проекції на метафоричну репрезентацію концепту в дискурсі.

Ключові слова: концептуальна метафора, політична метафора, метамодель, англомовний євроінтеграційний дискурс, політичний дискурс.

Кравченко В. Л. Функционирование политических метафор с концептом ЕВРОПА в англоязычном евроинтеграционном дискурсе. – Статья.

Статья продолжает цикл публикаций автора по проблемам дискурс-анализа и концептуального анализа современного политического англоязычного дискурса. В указанной статье рассмотрены особенности языка политики в когнитивно-дискурсивном аспекте, в проекции на метафорическую репрезентацию концепта в дискурсе.

Ключевые слова: концептуальная метафора, политическая метафора, метамодель, англоязычный евроинтеграционный дискурс, политический дискурс.

Kravchenko V. L. The functioning of political metaphors with the concept EUROPE in the English-speaking European integration discourse. – Article.

The article is the sequential of the author's series of publications on discourse-analysis and conceptual analysis of modern English political discourse. The peculiarities of political language in cognitive discursive aspect are studied through the metaphorical concept representation in the discourse.

Key words: conceptual metaphor, political metaphor, metamodel, European integration English discourse, political discourse.

Останніми роками з'явилася значна кількість праць, присвячених вивченню мови політики у найрізноманітніших аспектах. Мова політики в деяких із них розглядається з когнітивного погляду. Пропоноване дослідження є спробою виявити шляхом когнітивного аналізу деякі особливості семантики та інтерпретації метафоричних моделей, які несуть концептуальне вираження новостворюваної ідеології європейської інтеграції.

Вплив метафор на мислення людини не підлягає сумніву. У політиці метафора – основний «постачальник» альтернатив вирішення проблемних ситуацій [2, с. 189–190]. Ці метафори не виникають самі собою, а породжуються усталеними поглядами на світ та продиктовані відповідною соціальною групою, прошарком, колективом. Генератори політичних метафор прагнуть дати свою оцінку великим політичним подіям, показати вплив політики та ідеології на долі громадян держави, підкреслити характер політичних перетворень. За словами О.М. Баранова, «політична метафора займає значне місце у політичному діалозі під час пошуку альтернатив розвитку суспільства та обмежує поле прийняття рішень» [2, с. 189–190].

Вибір як матеріалу дослідження, так і методу аналізу зумовлений у такому разі тим, що саме метафоричні моделі спрямовані на те, щоб викликати у свідомості адресата уявлення про тему повідомлення. Метафора є універсальним семантичним засобом, що використовується в усіх функціональних стилях та типах дискурсу. Внаслідок цього, крім загальних лінгвістичних властивостей, метафора має ще специфічні ознаки, що

зумовлені «структурно-семантичними, екстра-лінгвістичними, соціолінгвістичними та комунікативно-прагматичними особливостями функціонального стилю» або типу дискурсу, у якому вживається метафора [1, с. 8–9].

У вказаній роботі аналізуються політичні метафори євроінтеграційного політичного дискурсу на інтернет-сайтах Євросоюзу та британських періодичних видань (у їх електронному вигляді) за період 2000–2017 рр.

Дослідження метафоричного апарату мови політики останніми роками переживає «справжній бум» [4, с. 414]. Роль метафори у мові політики зумовлена тим, що «метафоричні процеси беруть активну участь у формуванні певного концептуального світосприйняття, яке пов'язує свідомість людини із зовнішнім світом» [4, с. 414].

Основний недоліком дослідження метафоричного апарату мови політики вважається «відсутність сьогоденні загальноприйнятої теорії метафори та, тим більше, чіткого апарату аналізу метафорики» [4, с. 415]. Відсутність системного огляду робіт цього напрямку призводить до невизначеності слабких та сильних сторін уже висунутих теорій, що утруднює можливість розроблення єдиної шляхом узагальнення та систематизації теорій метафори у лінгвістиці.

Серед праць останніх десятиліть, виконаних на основі теорії Лакоффа-Джонсона з її подальшим розробленням, особливої уваги заслуговує «Словарь русских политических метафор» [2], у якому зроблено спробу якнайповніше представити сучасні політичні метафори. У цьому словнику зібрано 9295 метафор, які характеризують специфіку політичного дискурсу в період перебу-

дови. Оскільки метафора, на думку авторів, створюється у результаті взаємодії двох найменувань (сигніфікативного дескриптора і денотативного дескриптора), політичні метафори описано у двох напрямках: з одного боку, на основі слів, що використовуються у метафорах для позначення певних об'єктів («метафоричні моделі політичної реальності»), з іншого – на основі понять, які отримують метафоричне означення («світ політики у дзеркалі метафор»). Ієрархії сигніфікативних дескрипторів А.М. Баранов називає *метафоричними моделями* [2, с. 12–14]. Зібрані авторами матеріали викликають великий інтерес для лінгвістичного дослідження метафори, але, на жаль, вони обмежуються тільки рамками періоду перебудови.

За теоретичну основу цієї наукової розвідки взято когнітивну теорію метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона, а також семантично-когнітивну теорію концептуальної метафори А.М. Баранова та Ю.М. Караулова, І.М. Кобозевої [2; 3; 6].

За мету було поставлено розглянути певні семантичні групи метафор, які характерні для євроінтеграційного політичного дискурсу. Було виділено декілька метафоричних моделей, у термінах яких осмислюється євроінтеграційна реальність: персоніфікація, будівля та побудова (*building*), виробництво, спорт, рослина-дерево, мистецтво – театр та цирк, музичні інструменти тощо. У тих випадках, коли це було можливо, виявлено метафоричні моделі, які об'єднувалися на підставі спільності семантики.

Метафорична модель «персоніфікація», як відомо, передбачає осмислення неістоти як істоти, неживого як живого, предмета як особи. Метафорична модель персоніфікації представляє нам концепт ЄВРОПА за допомогою таких метафор: особа, тварина, птах тощо.

Держави Європи представлені саме у персоніфікованому вигляді, що дає євроінтеграційному дискурсу. Наприклад: “*Copenhagen was a celebration of the rebirth of Europe*” [13]; “*Europe must become a partner of the US – not its “servant or its rival”*” [8]; “*Europe and Britain can be proud*” [14]; “*Europe has two faces, light and dark*” [17]; “*the collective European voice is at time hesitant*” [8]; “*Besides Britain, many of the former Communist states of eastern Europe such as Poland and Hungary have argued consistently that NATO must come first, given the need for US support in facing a more assertive Russia*” [9].

У метафоричній моделі «родинні відносини» європейські країни представлені також у персоніфікованому вигляді, але й у досить складних родинних стосунках, пор.: “*<...> warmly welcome to our family*” [13]; “*People will only engage with a European Union that is relevant to their everyday lives*” [10]. На політичній арені з'являються незвич-

ні «любовні» справи: між трьома великими державами – Британією, Німеччиною та Францією – розгораються справжні пристрасті, наприклад: “*Britain, France and Germany – are wooing each other for support. Britain sides with Germany, and it still very much wants to play its part in the trio*” [8].

Із часів зародження національних держав країна концептуалізувалася у політичному дискурсі за допомогою метафор типу базової структури Контейнера (у Container). У євроінтеграційному дискурсі образ європейського ДОМУ займає одне із провідних місць. Дім – це споруда, де живуть люди, які є сусідами або однією сім'єю. Одна з таких метафор – ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДІМ, яка почала вживатися з 1989 р. Дім має стіни. Після падіння берлінського муру метафори змінилися [5, с. 72]. Виникла потреба в будівництві нових політичних відносин між європейськими державами. У євроінтеграційному дискурсі з'являються метафоричні моделі, пов'язані зі сферою БУДІВНИЦТВО. Процес побудови та реконструкції пов'язаний із затвердженням нового проекту ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОМУ, форма та розміри якого ще не відомі, оскільки планування стін *нового будинку* перебуває у процесі обговорення перед побудовою. Поки що є *дах* та *двері*, у які постійно хтось *стукає*. Те, як відбувається цей процес будівництва, представлено у європолітичному інтеграційному дискурсі у таких прикладах: “*<...> offices and procedures under the EU roof <...>; much more is needed to build a democratic Europe*” [17]; “*Europe opens door*” [18]; “*Turkey has been knocking on the door of the EU*” [14]; “*The EU therefore wants its door to be open to the whole of Europe*” [15]; “*Europe is creating some new kind of state*” [16].

Для європейців, згідно з даними текстів на теми євроінтеграції, важливо «оселитися» у спільному «європейському домі», де ідентичність кожної нації буде збережено. У цьому домі (home) будуть жити лише «свої», тому з'являється образ європейської сім'ї (European family). Проте з'явився новий образ будови – ФОРТЕЦЯ, наприклад: “*The erosion of barriers and boundaries within Europe has been essential to the creation of unity but it has also influenced the emergence of “fortress Europe”*” [12]. За словником, “Fortress” – це “a large, strong building used for defending an important place” [7, с. 557]. На перший план виходить функція захисту. Ця ФОРТЕЦЯ захищає певне важливе місце. По-перше, це будинок – загальноєвропейський дім, який раптом став недосяжним для країн-кандидатів до вступу до ЄС. В оновлену Європу пускають уже не всіх. Якщо дім має двері, у які легко постукати, то достукатися до людей за брамою фортеці – уже досить складна справа.

Тому не всі країни європейського континенту змогли потрапити до такого будинку (house) – цей

будинок поступово перетворився на фортецю: *"The EU tightened control over its external borders, earning the nickname "Fortress Europe""* [11].

Від кого ця фортеця буде захищати членів ЄС? Звичайно, що від «чужих», якими є іноземці – азіати та слов'яни, згодом переселенці та біженці: *"We will have a model far right Euro-party dedicated not to world domination and the Final Solution but turning the continent into a fortress against foreigners, defined as Asian and Slavs"* [20]; *"British officials announced last month that they would finance the construction of a wall to keep out the migrants and refugees living in the "Jungle" a camp in Calais, France, where about 7000 people live"* [10]; *"White Fortress Europe is building walls against the Mongoloids coming over from the north, the Muslims coming in from the east, the Africans coming up from the south and the Mongrels coming over from the west"* [19].

У євроінтеграційному дискурсі з'являється метафора «проекту», що семантично пов'язана з метафоричною моделлю «будівля»: *"Europe denotes a grand design, a "project" to unite diverse nations, regions and people into a supra-national state"* [8].

Змінюється й уявлення про те, як тепер пов'язані між собою європейські держави – дискурс репрезентує «геометричну» метафоричну модель «ланцюга»: *"The various countries of Europe find themselves more than ever dependent upon one another"* [16].

Метафора «рослина-дерево» представлена у досліджуваному дискурсі за допомогою лексеми «квітки» (букета), наприклад: *"European culture is a "bouquet de fleurs". Together they are beautiful, but rose is still rose, and the tulip is still tulip. This must be preserved"* [18]. Або концепт ЄВРОПА репрезентується у політичному дискурсі у вигляді метафори «рослини-дерева», що має своє коріння та поступово укорінюється, пор.: *"With enlargement, diversity of interests and views in Europe will grow"* [17]; *"A form of propaganda tool for the EU's growing intensification and expanding remit"* [10].

Метафора «тварина» представлена такими прикладами: *"No one really knows for sure what sort of political and economic animal the EU will be"* [17]. Метафора «птаха» знаходить своє вираження у такому зразку: *"Europe is spreading its wings in freedom, in prosperity, and in peace"* [13].

Метафора «мистецтво» представлена у таких прикладах: *"<...> it would give the EU more influence on the world stage"; "Europe's leadership and role in the world was "too weak""* [8]; *"Europe will lose legitimacy on the international stage"; "The new Europe risks failing to play a strong and progressive role in the world"; "The future of*

Europe convention is drafting a statement of values and goals for Europe's role in the world" [17].

Метафора «Європа – оркестр» репрезентується у євроінтеграційному дискурсі такими прикладами: *"Europe is the orchestra, but the violins are still violins. We must guarantee that each instrument has its own voice"* [16].

Метафора «спорту» розкривається у таких прикладах: *"We (Britain) have long been the champions of European enlargement"* [14]; *"Regions will be forced to compete with each other across larger areas and so the basis of their competition will move increasingly away from local comparative advantages"* [8].

Проведений аналіз дозволив розкрити деякі семантичні ознаки концепту ЄВРОПА, виявити неекспліковані у досліджуваних текстах смисли. Таким чином, можна зробити висновок, що метафори персоніфікації є важливим засобом створення нової євроінтеграційної ідеології, яка формується всередині Європейського Союзу. Значна кількість цих метафор презентує ідею єдності. Такий висновок випливає з того, що Європа на фізичному рівні представлена як метафорична особа, що становить єдиний організм. Ця ідея презентована на соціальному рівні за допомогою таких концептуальних складників: єдина родина, партнерство, дружба.

Концепт ЄВРОПА репрезентує уявлення про нове суспільство без війн, де культура кожної нації буде збережена. Проте глобальна інтеграція європейського суспільства, об'єднання у політичну структуру, що буде гарантом миру, виводить нас на новий рівень осмислення «європейської ідентичності» і метафоричного осмислення концепту ЄВРОПА та визначення їх ролі у формуванні новітньої ідеології об'єднаної Європи.

Європейська інтеграція концептуалізується у вигляді процесу руху та розвитку певної системи, у якому кількість та інтенсивність взаємодії її елементів збільшується – підсилюється їх зв'язок та зменшується їх відносна самостійність стосовно один одного. З підсиленням європейської інтеграції все більше проявляється тенденція повернення до єдиної, але вже оновленої «європейської» цивілізації. Європейська інтеграція є однією з важливих складових частин глобалізації сучасного світу.

Перспективним убачається прослідкувати за векторними напрямками ідеології євроінтеграційного дискурсу, оскільки у процесі політичних змін на європейському континенті може варіюватися ідеологія. У межах подальшого вивчення цієї теми можна також увести до неї зіставний аспект, дослідивши та порівнявши, яким чином політичні метафори функціонують у текстах, створюваних противниками та прибічниками євроінтеграції.

Література

1. Абрамова Г.А. Метафора в тексте англоязычной рекламы : дисс. ... канд. филол. наук / Г.А. Абрамова. – К., 1980. – 215 с.
2. Баранов А.Н. Русская политическая метафора. Материалы к словарю. / А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов. – М. : Ин-т русского языка АН СССР, 1991. – 193 с.
3. Кобозева И.М. Семантические проблемы анализа политической метафоры / И.М. Кобозева // Вестник МГУ. Серия «Филология». – 2001. – № 6. – С. 132–149.
4. Паршин П.Б. Лингвистические методы в концептуальной реконструкции / П.Б. Паршин // Системные исследования. – М. : Наука, 1986. – С. 398–425.
5. Чилтон П. По ту сторону безопасности: метафора у пределов политической мысли / П. Чилтон // Рабочий класс и современный мир. – 1990. – № 5. – С. 66–74.
6. Lakoff G. Metaphor We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1989. – 242 p.

Довідники

7. Longman Dictionary of Contemporary English. – Barcelona : Longman, 2000. – 1668 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

8. Blair: Prepare for a “new Europe” [Electronic resource]. – Access mode : http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/2522931.stm.
9. EU agrees on military HQ [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.euronews.com/2017/03/06/eu-agrees-military-hq>.
10. Europe Is Living Proof That Donald Trump’s Wall Idea Wouldn’t Work By Willa Frej [Electronic resource]. – Access mode : http://www.huffingtonpost.com/entry/europe-border-walls-trump_us_57fbc9b1e4b0b6a430345103.
11. New Wall for “Fortress Europe” / by E. Daly [Electronic resource]. – Access mode : <http://search.csmonitor.com/durable/1998/08/27/pls4.htm>.
12. Nicola R. Muslim Voice in the European Union. What is Europe? / R. Nicola [Electronic resource]. – Access mode : <http://cgem.unn.ac.uk/eumuslim/volume6/Nicola%20Richards.htm>.
13. “Our New Europe is Born” – EU agrees enlargement at historic Copenhagen summit / by R. Cameron [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.radio.cz/en/article/35570>.
14. PM: «The New Europe» / by T. Blair [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.pm.gov.uk/output/Page6844.asp>.
15. Rankin A. The “Straight Banana” Republic or What’s Wrong with the European Ideal? / A. Rankin [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.new-europe.info/publications/future.htm>.
16. Reid T.R. The NEW Europe / T.R. Reid // National Geographic. – 2002. – Vol. 201. – № 1.
17. The Euro and the New Europe [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.observer.co.uk/europe/story/0,11363,855426,00.html>.
18. The European Weekly. New Europe. – 2002. – Nov. 17–23.
19. WHITE FORTRESS EUROPE against Mongrels, Mongoloids, Muslims and Africans [Electronic resource]. – Access mode : <http://united-races.blogspot.com/2013/07/white-fortress-europe-against-mongrels.html>.
20. Whose Europe is it anyway? // The Guardian. – 2000 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.guardian.co.uk/weekend/story/0,3605,359038,00.html>.